

ných činů ale nenalezly pomoc ani u okupačních, ani u iráckých úřadů, naopak v islámsky patriarchálním Iráku byly považovány za „nečestné“, za což v mnoha případech zaplatily životem. Prioritními cíli v oblasti by proto podle Susan Ahmed mělo být obnovení veřejné bezpečnosti a ochrana ženských práv.

Poslední z představených jedenácti mírotvorkyň je Hildegard Goss-Mayr, dvojí kandidátka na Nobelovu cenu míru, která svůj život zasvětila školicím programům v nenásilném chování v různých oblastech světa.

Kniha *Mírotvorkyně* nabízí zajímavou koláž životních osudů společensky aktivních žen. Prostřednictvím těchto biografických výpovědí ale podává mnohem hlubší svědectví o současné celosvětové militarizaci a předkládá tak zá-

roveň přesvědčivé argumenty pro nutnost účinnější nadnárodní spolupráce vedené ve směru zásadnějšího vlivu na jednostranná rozhodnutí jednotlivých světových supervelmocí. Vedle této obecnější roviny ale také do popředí debaty o mírových řešeních konfliktů a udržení světového míru dostává také otázku rovnoprávného začlenění žen do společenských institucí a rozhodovacích struktur, která bytí byla zahrnuta mezi Rozvojové cíle milénia, stále zůstává jedním z otazníků, které visí nad budoucností lidstva. Ute Scheub představuje mírotvorkyně jako aktérky veřejného života, jejich nerovnoprávné zastoupení při mírových jednáních, v rozhodovacích orgánech na lokální, národní i nadnárodní rovině či v soudnictví vyznívá proto jako zcela neospravedlnitelné.

GLOBÁLNÍ NADVLÁDA NEBO SPRAVEDLIVĚJŠÍ SVĚT? / Zuzana Kubišová NOAM CHOMSKY. 2006. *HEGEMONIE NEBO PŘEŽITÍ. AMERICKÉ TAŽENÍ ZA GLOBÁLNÍ NADVLÁDOU*. PRAHA: MLADÁ FRONTA.

Mladá Fronta letos na jaře vydala překlad Chomského knihy z roku 2003 *Hegemony or Survival. America's Quest for Global Dominance – The American Empire Project*. Tato kniha je další z řady Chomského společensko-politických analýz, jež si kladou za cíl jednak analyzovat současný svět a jednak upozorňovat veřejnost na ty stránky americké politiky, které se příliš (nebo vůbec) neobjevují ve většině amerických a západních médií. V *Hegemonii nebo přežití* je autorovým záměrem ukázat aktuální stav současného globálního systému moci, ve kterém si Spojené státy chtějí zajistit globální nadvládu, chce čtenářkám a čtenářům pomoci pochopit, jak systém moci funguje a jaké doktríny ho reprezentují. Pochopení soudobého systému by mělo čtenáře a čtenářky dovést k odpovědnému politickému jednání. V tomto smyslu se kniha obrací především k americkému publiku, protože jsou to hlavně občané a občanky Spojených států, kdo může

ovlivnit směr, kterým se bude ubírat politika jejich země, nicméně vzhledem k tomu, že nejen Američané a Američanky, ale i ostatní obyvatelky a obyvatelé Západu „disponují nebývalými výhodami a svobodou, což nám dává možnost podílet se na formování budoucnosti,“ (s. 13) jsou zde představovaná fakta a souvislosti apelem i na ně/nás.

Snaha USA o hegemonii

Hegemonie nebo přežití je rozdělena do devíti kapitol, v nichž Chomsky poukazuje na různé aspekty současné americké snahy o globální nadvládu. Zájem o tuto problematiku je u Chomského motivován jednak jeho přesvědčením, že všichni lidé mají právo na důstojný a svobodný život, což je právo, které mnohým z nich současná politika USA a jejich spojenců odpírá, a jednak je motivován tím, že rizika spojená s úsilím o hegemonii jsou v dnešním kontextu vyšší než kdy

ných trendech evropského výzkumu nejen v oblasti rovných příležitostí a sociálních nerovností, ale i v mnoha dalších sociologických oborech a disciplínách.

SOCIÁLNÍ EXKLUZE, INKLUZE A SOCIÁLNÍ POLITIKA (ZPRÁVA Z KONFERENCE) /

Hana Víznerová, Marta Vohlídalová

Ve dnech 25. a 26. května 2006 se v nádherných, nově zrekonstruovaných prostorách Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně konala konference Sociální vyloučení a sociální politika. Vedle FSS MU a Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti působícího na této fakultě se na přípravě konference podílel i Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v Praze, přičemž záštitu nad konferencí převzal tehdejší ministr práce a sociálních věcí Ing. Zdeněk Škromach a děkan FSS MU Prof. PhDr. Ladislav Rabušic. Ústředními tématy konference byly, jak již její název napovídá, sociální exkluze a politika sociálního začleňování ve vztahu k situaci v České republice a na Slovensku. Problematika však byla projednávána také v širším mezinárodním kontextu, ve vztahu k situaci v dalších zemích Evropské unie a k její sociální politice. Většinu prezentovaných příspěvků spojovala jednotná linie témat – příčiny, projevy a důsledky sociálního vyloučení a role Národních akčních plánů sociálního začleňování.

V odpoledních hodinách 25. května konferenci zahájil rektor Masarykovy univerzity Prof. PhDr. Petr Fiala, PhD. spolu s děkanem pořádající fakulty Prof. PhDr. Ladislavem Rabušicem, CSc. Ten ve své zahajovací řeči uvedl mimo jiné i problematiku měření sociální

jindy. Vzhledem k proliferaci jaderných zbraní, zbraní hromadného ničení a vzhledem ke stále dokonalejším a smrtonosnějším americkým zbrojním systémům (s. 157–162 a kap. 9) a také v důsledku toho, jak neoliberální a korporátní globalizace prohlubuje ekonomickou stagnaci, politickou nestabilitu a kulturní odcizení, což vše rozšiřuje komunitu lidí, od nichž se mohou dočkat podpory teroristé (s. 250–268), je dnes více pravděpodobné než dříve, že úsilí některých lidí o nadvládu může skončit katastrofou pro lidstvo.

Chomsky v *Hegemonii nebo přežití* představuje tzv. velkou imperiální strategii, tj. postup, jímž si chtějí současné americké elity zajistit hegemonii ve světě. Ukazuje, že se nejedná o žádný nový rys americké politiky, který by se objevil až spolu s Bushovou administrativou či po útocích z 11. září, ale že úsilí o politické a ekonomické ovládnutí světa je vůdčím motivem americké politiky přinejmenším od konce 2. světové války, kdy „nejvyšší prioritou Washingtonu bylo přetvoření industriálního systému, který by vyřešil nejpálčivější ekonomické problémy USA: přebytkovou produkci, pasivní obchodní bilanci s dolarovými zeměmi, rozšíření investičních příležitostí“ (s. 189). Prostředky pro dosažení tohoto cíle jsou podle Chomského jednak zajištění podpory této politiky vlastními občany, čehož se docíluje především omezováním veřejného prostoru a rostoucí banalitou „problémů“, které se řeší v médiích, zvyšováním kontroly občanů a občanek a ustavičným zdůrazňováním nejrůznějších hrozeb, před kterými se Spojené státy musejí bránit, dalším prostředkem je neustálé opakování doktríny, která líčí USA jako obránce svobody a demokracie. Tuto doktrínu Chomsky nazývá wilsoniánským idealismem a lze ji shrnout takto: My Američané/Američanky, či přinejmenším ti ve vedení, jsme dobří a naše jednání se řídí vznešenými ideály. Z toho logicky vyplývá, že všechno, co děláme, je ze zásady správné a děláme to v zájmu světa (s. 61). Dalšími prostředky k dosažení hegemonie je kontrola zdrojů a dodavatelů energie a zpacifikování těch států a vlád, které nejednají podle záměrů Washingtonu, s čímž jde v poslední

době ruku v ruce ignorování norem mezinárodního práva.

Z hlediska mezinárodního práva autor na různých případech jednání USA a Izraele (největšího amerického spojence na Blízkém východě) ukazuje, jak mocní tohoto světa mezinárodní právo a OSN respektují jen tehdy, když se jim to hodí. Největší část textu je věnována pacifikování těch, kteří nejednají podle záměrů Washingtonu. Nejvíce příkladů Chomsky uvádí z Latinské Ameriky, ale zmiňuje se i o Vietnamu, Indonésii a dalších, přičemž ukazuje, že ve všech případech bylo největším „proviněním“ daných států, že se snažily o nezávislou politiku a/nebo že usilovaly o šíření demokracie s účastí chudých vrstev na řízení státu. Následná americké „protipovstalecká“ či „protiteroristická“ opatření však vedla jen k tomu, že se snížila životní úroveň obyvatelstva daných zemí, že roste odpor k USA a že se celkově zvyšuje riziko katastrofy.

Nepohodlné režimy

Podrobněji se Chomsky věnuje situaci v Nikaragui, americké politice vůči Kubě a pochopitelně 2. válce v Iráku a tomu, co jí předcházelo. Tyto situace vidí jako momenty, které nám můžou pomoci pochopit dnešní situaci. Co se týče Kuby, Chomsky se nejvíce zaměřuje na raketovou kubánskou krizi v roce 1962, kdy byl svět jen krůček od jaderného konfliktu a ukazuje, kam až může vést zasahování do vývoje v jiném státě (tj. v tomto případě americké snahy o potlačení kubánské revoluce). Chomsky nijak neomlouvá Sovětský svaz a vzhledem k možným důsledkům kritizuje Chruščovovo rozhodnutí umístit rakety na Kubu jako „čin šíleného mozku“, nicméně ukazuje, že předcházející Kennedyho politika přispěla ke krizi neméně než politika SSSR. Nikaragua je Chomskému příkladem, na kterém ukazuje, jak Washington „zachází se státy-rebely, [...] a způsob, jakým je postup americké vlády zpětně interpretován intelektuálními kruhy,“ (s. 126) kdy se americká agrese vydává za obranu, pomoc povstalcům se nazývá „humanitární“ a ignorují se rozhodnutí mezinárodního soudního dvora.

exkluze a chudoby ve společnosti. Různé metodologické postupy totiž vedou k různým výsledkům. Zatímco objektivní chudoba v ČR postihuje kolem 4 % populace (což je zároveň i jedna z nejnižších úrovní chudoby v rámci EU), subjektivní chudobu pociťuje (podle výzkumů Jiřího Večerníka) až 65 % populace. Po zahájení konference následoval úvodní blok plenárních přednášek nazvaný Sociální vyloučení a sociální začleňování, v rámci něhož zazněl mimo jiné i příspěvek Doc. PhDr. Kvetoslavy Repkové ze slovenského Inštitútu pre výskum práce a rodiny věnovaný některým vybraným dilematům sociální politiky a sociálně-právním konstruktům využívaných v sociální politice. Prof. PhDr. Petr Mareš, CSc. hovořil o teoretických aspektech problematiky, proměně diskursu odrážející se v sociálních programech EU (posun od konceptu chudoby ke konceptu exkluze, inkluze až ke konceptu koheze) a mj. také o otázce, do jaké míry mají proměny teoretického diskursu vliv na tvorbu sociálních politik. Úvodní blok přednášek pokračoval vystoupením Prof. PhDr. Tomáše Sirovátka, CSc. působícího na FSS MU, který upozornil na „nová sociální rizika“ – například na zvyšující se nerovnováhu mezi placenou prací a péčí o rodinu (rodinnými povinnostmi), problém špatného přístupu k sociálním institucím či deficit individuálních kompetencí vedoucí k růstu nezaměstnanosti, chudoby a ke ztrátě legitimacy sociálního státu. Z jeho úst zazněla i vážná kritika struktury státních investic do politiky zaměstnanosti. Podle něho jsou totiž v ČR náklady na aktivní politiku zaměstnanosti a na zapojování nezaměstnaných na trh práce zcela minimální a nedostatečné. Ke konci tohoto úvodního bloku uvedl svůj příspěvek Doc. Ing. Jiří Večerník, CSc. ze Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v němž se věnoval vybraným aspektům sociálního začleňování. Vedle hlediska sociálně-strukturního (zahrnující takové otázky, jako je fungování občanské společnosti, legitimita přerozdělování či role středního stavu), ekonomicko-politického (tj. problematika nákladů a externalit spojených se sociální redistribucí a její možný demotivační efekt), sociálně-psychologického (tj. aspekt subjektivního vnímání legitimacy redistribuce veřejnosti),

Irák je příkladem preventivní války, která celému světu ukázala, že Spojené státy hodlají svět ovládnout jakýmkoliv prostředkem a že pokud se jim to hodí, bez sebemenších skrupulí se obrátí zády k bývalým spojencům. Irák byl podporován po celou dobu války s Iránem a po jejím skončení mu byla poskytována potravinová pomoc a technologie a biologický materiál vhodný pro výrobu zbraní hromadného ničení. Ano, Saddám Husajn byl diktátor, ale americká vláda a média ho nekritizovala. A za jeho diktatury a navzdory válce s Iránem se zlepšovala ekonomická i sociální situace obyvatel. Ale pak se spojenec odvážil udělat to, co Spojené státy také dělají – bez ohledu na ostatní prosazovat své zájmy – a zaútočil na Kuvajt. Jenže Spojeným státům se to nehodilo, a tak přišla první válka v Zálivu. Ovšem USA se tehdy nijak nehodilo ani odstranění diktátora, takže ten byl zanechán na svém místě a na zemi byly uvaleny sankce, které ve svém důsledku Husajnovi pouze prospěly, protože obyvatelstvo se stalo plně závislé na jeho dobrodíní. A důvod, proč na Irák chtěl zaútočit G. W. Bush? Jak již bylo řečeno, snahu o hegemonii bylo třeba podpořit nějakými činy a Irák naplňoval základní charakteristiky cíle preventivní války: byl bezbranný; byl dostatečně důležitý, aby stálo za to si kvůli němu přidělovat problémy; a byl nalezen způsob, jak jej zobrazit jako smrtelné nebezpečí (s. 30). A k čemu tato válka nakonec vedla? Jen potvrdila to, co říkali její kritici a kritičky: výsledkem byl nárůst terorismu, šíření zbraní hromadného ničení a růst nestability na Středním východě.

Obecně lze tedy říci, že vyhlídky, které před námi otevírá jednání Spojených států v těchto (a mnohých dalších) případech, nejsou vůbec optimistické.

Posuzování politického jednání a terorismus

V posledních kapitolách se Chomsky věnuje problému terorismu a představuje pravidla, podle kterých je podle něj třeba posuzovat politické jednání (a de facto jednání obecně). „Pravidlo číslo jedna: Čin je třeba posuzovat z hlediska jeho

předpokládaných následků,“ což sice nevypovídá nic o morálnosti činu, (což je další z kritérií, které Chomsky používá, ačkoliv je explicitně neuvádí), ale vzhledem k doktríně wilsoniánského idealismu a praxi mnoha médií je důležité na toto pravidlo nezapomínat. „Druhým principem by měla být zásada univerzality: měřit stejným, případně ještě o něco přísnějším metrem sobě samým“ (s. 233).

K problematice terorismu autor uvádí, že o tomto pojmu se nyní hodně mluví, ale málokdo říká, co si pod ním vlastně představuje, a pojem samotný je používán velmi libovolně. Chomsky osobně je docela spokojen s definicí z materiálů americké armády, totiž že „terorismus je záměrné použití násilí nebo výhrůzek jako prostředku k prosazení politických, náboženských nebo ideologických cílů ... pomocí zstrašování, nátlaku nebo šíření strachu“ (s. 234). Chomského výhradou k této definici je to, že nedovoluje odlišit terorismus a legitimní odpor (např. partyzáni za 2. světové války), nicméně ponecháme-li tento problém stranou a podle principu univerzality definici aplikujeme na zahraniční politiku USA ve 20. století, vidíme, že mnohé americké akce nelze nazvat jinak než teroristickými činy či kampaněmi. A půjdeme-li ještě o krok dále a aplikujeme-li na některé činy Spojených států logiku, kterou USA zdůvodňovaly či zdůvodňují např. zaminování nikaragujských přístavů a útoky na civilní objekty v Nikaragui, podporu radikálních islamistů v Afghánistánu v boji se Sovětským svazem, bombardování Afghánistánu po 11. září či válku v Iráku, pak by např. Nikaragua, Kuba, Haiti a mnozí další měli právo napadnout Washington.

Závěrem a k českému vydání

Chomského kniha je varováním před tím, co by se mohlo stát, pokud budeme jen netečně přihlížet tomu, co se děje. Nicméně podle autora není nutné propadat pesimismu, protože kromě první supervelmoci, kterou jsou Spojené státy, existuje ještě druhá supervelmoc, a to je světové veřejné mínění, které o sobě dalo vědět např. právě protesty pro-

se věnoval i hledisku statistickému – problematice tvorby indikátorů sociálního začleňování. Ve svém příspěvku výrazně upozornil zejména na negativní aspekty a nezamýšlené důsledky státních politik začleňování a sociálních politik obecně.

Druhý den konference pokračoval dopoledním jednáním v několika paralelně probíhajících úzce zaměřených sekcích, z nichž připomeňme například Začleňování na trhu práce a vzdělávání, Sociální dávky a ochrana před chudobou nebo Sociální začleňování – lokální úroveň a vybrané skupiny. V rámci poslední zmiňované sekce zazněly i dva velice zajímavé příspěvky zaměřené na sociální exkluzi a začleňování seniorů v české společnosti. Mgr. Lucie Vidovičová ve společném příspěvku s Mgr. Evou Gregorovou z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí v Praze představila nový projekt VÚPSV zaměřený na tzv. age mainstreaming, který představuje nástroj sociálního začleňování starších občanů, lze jej chápat jako systematické přinášení otázek spojených se sociálním začleňováním seniorů do centra pozornosti a tvorby sociálních politik. Hlavním cílem tohoto programu je, jak uvedla Mgr. Vidovičová, „přijmout seniory jako zdroj, nikoliv jako zátěž“. Na velkou míru ageismu českých médií upozornila ve společném příspěvku s Mgr. Vidovičovou Mgr. Renata Sedláková z Filozofické fakulty Západočeské univerzity. Na základě monitoringu českých tištěných a audiovizuálních médií a následné obsahové analýzy a interpretativního sociologického čtení došly tyto autorky k několika závěrům: existuje výrazná podrepräsentace informací o seniorech v médiích, pokud je o nich pojednáváno, pak jen z pohledu majoritní populace apod. Česká média se tak podílejí na sociální exkluzi seniorů tím, že reprodukují stereotypy o seniorech jako o nekompetentních, slabých a nesvéprávných jedincích. Podle Mgr. Sedlákové média vytvářejí umělou demografickou paniku z rostoucího podílu seniorů ve společnosti, přičemž tuto demografickou skutečnost popisují jako celospolečenskou hrozbu.

V této sekci byla pozornost věnována také dalším sociálním skupinám, kterých se problém sociální exkluze významně dotýká, oso-

ti válce v Iráku, ale které se také projevuje v ekologických hnutích, v mezinárodních solidárních organizacích, v hnutích, která sledují dodržování lidských práv apod. Jak bude vypadat naše budoucnost, záleží jen na nás, my se musíme rozhodnout, zda se vydáme cestou hegemonie či cestou víry v lepší, svobodnější, sociálně spravedlivější a bezpečnější svět (s. 291–293).

Přestože *Hegemonie nebo přežití* rozhodně stojí za přečtení, je možné k ní mít i několik kritických připomínek. Autor ne zcela jasně vymezuje svoji pozici, ze které americkou politiku kritizuje. To je ostatně patrné i z výše uvedených dvou pravidel pro posuzování politického jednání. Ne, že by jeho kritika nebyla oprávněná a ne že by jeho stanovisko nebylo známé z jeho jiných textů nebo nebylo v knize implicitně přítomné, nicméně knize by jistě prospělo, kdyby bylo představeno explicitně, a již na začátku knihy, a nikoli až v před-

poslední kapitole. Druhou výhradou je, že přestože autor hlavně na začátku a na konci knihy odkazuje k síle světové veřejnosti, příliš její možnosti nerozebírá a ani neukazuje, jak by si představoval alternativní nehegemonické uspořádání či principy, ze kterých by takové uspořádání mělo vycházet. Poslední výhradou k vlastnímu textu je to, že při autorově soustředění se na kritiku USA v některých případech chybí komplexnější analýza jednání „nepřátel“ USA, což zbytečně oslabuje přesvědčivost autorových analýz.

Poslední připomínka k recenzované knize se týká českého překladu. Doufejme, že příští Chomského knihy i další překlady vydané Mladou Frontou budou přeloženy kvalitněji, neboť v českém textu se běžně vyskytuje špatná interpunkce a pravopisné chyby, překlad je místy nesrozumitelný a hlavně na některých místech dokonce dochází k významovým posunům oproti originálu.

Ivana Šindlerová. 2006. *PRÁCE ŽEN Z DOMOVA V ČESKÉ REPUBLICE. NEJISTÁ A NEVÝHODNÁ PRÁCE UKRYTÁ ZA DVEŘMI DOMÁCNOSTÍ, NEBO FLEXIBILITA PRO SKLOUBENÍ RODINNÉHO A PROFESNÍHO ŽIVOTA?* PRAHA: EKS, O. S.

Studie se zaměřuje na dosud neprobádaný fenomén práce žen z domova. Zpracovává výsledky kvalitativního šetření, které bylo realizováno Evropskou kontaktní skupinou v ČR, o. s., v období od října 2005 do února 2006, přičemž se jednalo o vůbec první pokus nahlédnout na tuto problematiku v rámci České republiky.

Hlavním záměrem výzkumu bylo získat informace o formách práce z domova, o pracovních podmínkách a jejich případné pozitivní či negativní souvislosti se skutečností, že se jedná o práci vykonávanou v domácím prostředí. Dalším výzkumným záměrem bylo zmapovat motivaci a sociální situaci žen pracujících z domova. Předmětem zájmu byla rovněž otázka výběru práce z domova v souvislosti s diskriminací žen na pracovním trhu a reflexe praktické harmo-

nizace zaměstnání s péčí o děti a chápání genderových rolí v rodině.

Výsledky výzkumu jsou popsány a shrnuty ve třinácti kapitolách. Významnou část tvoří přímé citace z rozhovorů s respondentkami. Pojem „práce z domova“ je vymezen jako „závislá či nezávislá činnost, která je prováděna doma za finanční odměnu, přičemž se nejedná o běžnou práci v domácnosti“. Práce je vykonávána jak na neformální bázi, tak v rámci formálního zaměstnaneckého poměru. Publikace se dále zabývá pracovněprávním vztahem žen k zaměstnavateli, bezpečností práce v souvislosti s faktem, že pracovní činnost probíhá v domácnosti, regulací pracovní doby, výší výdělků ve vztahu k pracovní době atd. Odhaluje rovněž úskalí úkolové mzdy, která neumožňuje adekvátní výdě-

bám s mentálním postižením, bezdomovcům či etnickým menšinám. Avšak zde, stejně jako v průběhu celé konference, nebylo více diskutováno o genderových aspektech problematiky a nevyskytl se jediný příspěvek, který by se přímo zaměřoval na ženy či skupiny žen, které jsou výrazně ohroženy rizikem sociální exkluze nebo jsou z některé z dimenzí společenského života vyloučené či se nacházejí v marginalizovaném postavení (například ženy-samoživitelky, nezaměstnané ženy s nízkým vzděláním a kvalifikací či ženy z etnických menšin atd.). Výjimkou byl příspěvek PhDr. Věry Kuchařové nazvaný Rodiny a rodičovství v prostředí ohroženém sociálním vyloučením, ve kterém hovořila o problému neúplných rodin jako rodin s nejvyšší mírou chudoby a materiální deprivace (z výsledků výzkumů vyplývá, že míra chudoby závisí na typu rodinného soužití, sociodemografických charakteristikách a také na počtu dětí, kdy se významně zvyšuje od počtu tří dětí v rodině). Zde se pak také ukazují rozdíly mezi ženami a muži tak, že nejvíce trpí rodiny plně osamělých žen (tj. žen, které žijí s dětmi samy v domácnosti, ale nemají ani partnera žijícího mimo tuto domácnost).

V závěrečné části konference jsme slyšeli velice zajímavý příspěvek Prof. PhDr. Jiřího Musila působícího na Fakultě sociálních věd UK na téma Regionální a lokální formy sociálního vyloučení a jak jim čelit, ve kterém přednášel o existenci tzv. vnitřních periferií v rámci státu. Ty představují některé oblasti v České republice, kde je trvale (i několik desetiletí trvající) velice nízká životní úroveň jejich izolovaných obyvatel, kteří čelí problémům nezaměstnanosti, nedostatečného přístupu ke službám, špatné či neexistující infrastruktury, slabého kulturního života (špatný přístup ke vzdělání, kulturním aktivitám apod.), nedostatku sociálních kontaktů atd. Na úplný závěr konference přednesl svůj příspěvek PhDr. Vladimír Špidla, komisař Evropské komise pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti. Věnoval se v něm především prioritám Evropské unie ve vztahu k sociálnímu začleňování, vytváření a naplňování Národních akčních plánů sociálního začleňování a aktivní politice zaměstnanosti.